

ÇOCUK FELSEFESİ VE EĞİTİMİ: ELEŞTİREL DÜŞÜNME VE YARATICILIĞIN GELİŞİMİ

(Sayfa 13-23)

Öğr. Gör. Dr. Mehmet Selim BOR
Hakkari Üniversitesi
mehmetselimbtor@hakkari.edu.tr
ORCID ID: [0000-0002-8854-8550](https://orcid.org/0000-0002-8854-8550)

Özet

Bu çalışma, çocuk felsefesinin çocukların bilişsel gelişimine olan katkılarını ve eğitimdeki rolünü incelemektedir. Çocuk felsefesi, çocukların daha erken yaşlardan itibaren yaratıcı ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeyi amaçlayan pedagojik bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, çocuklara sadece bilgi aktarmakla kalmaz, aynı zamanda onların problem çözme ve sorgulayıcı becerilerini güçlendirmeyi hedefler. Matthew Lipman tarafından literatüre kazandırılan "Philosophy for Children" (P4C) programı, çocuk felsefesinin en önemli uygulama biçimlerinden biri olarak kabul görülmektedir. Bu program, çocukların felsefi hikâyeler ve Sokratik diyaloglar aracılığıyla analiz yapma, eleştirel düşünme ve farklı bakış açıları geliştirme becerilerini kazanmalarına yardımcı olur. Lipman'ın bu yöntemi, dünya genelinde geniş kabul görmüş ve birçok ülkede uygulanmıştır. Çocuk felsefesinin temel teorik arka planı, Jean Piaget ve Lev Vygotsky gibi gelişim psikologlarının teorilerine dayanmaktadır. Piaget, çocukların belirli bilişsel gelişim aşamalarından geçerek soyut düşünme becerilerini elde ettiklerini savunurken, Vygotsky sosyal etkileşimlerin bu süreçte oynadığı rolü ön plana çıkarır. Bu iki teori, çocuk felsefesinin temellerini oluşturur ve çocukların düşünme süreçlerinin nasıl şekillendiğini açıklar.

Anahtar Kelimeler: Çocuk felsefesi, Eleştirel Düşünme, Yaratıcı Düşünme, Bilişsel Gelişim

CHILDREN'S PHILOSOPHY AND EDUCATION: THE DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING AND CREATIVITY

Abstract

This study examines the contributions of child philosophy to children's cognitive development and its role in education. Child philosophy is a pedagogical approach that aims to develop children's creative and critical thinking skills from an early age. This approach not only transfers knowledge to children, but also aims to strengthen their problem-solving and questioning skills. The "Philosophy for Children" (P4C) program, introduced to the literature by Matthew Lipman, is considered one of the most important application forms of child philosophy. This program helps children gain the skills of analysis, critical thinking and developing different perspectives through philosophical stories and Socratic dialogues. Lipman's method has been widely accepted worldwide and has been implemented in many countries. The basic theoretical background of child philosophy is based on the theories of developmental psychologists such as Jean Piaget and Lev Vygotsky. While Piaget argues that children acquire abstract thinking skills by going through certain cognitive development stages, Vygotsky emphasizes the role played by social interactions in this process. These two theories form the foundations of child philosophy and explain how children's thinking processes are shaped.

Keywords: Child philosophy, Critical Thinking, Creative Thinking, Cognitive Development

Giriş

Çocuk Felsefesinin Tanımı ve Tarihçesi

Çocuk felsefesi, çocukların entelektüel gelişim sürecine rehberlik eden, eleştirel düşünme becerilerini geliştiren bir öğretim yöntemidir. Bu eğitim yaklaşımı, çocukların erken yaşlardan itibaren sorgulama becerilerini geliştirmeyi ve onlara sadece bilgiyi hatırlamaktan ziyade fikir üretebilen bireyler haline getirmeyi amaçlamaktadır. Çocuk felsefesinin kökenleri, çocuklara felsefi araştırma becerilerinin nasıl öğretileceği sorusuna dayanmaktadır. "Çocuk felsefesi" terimi ilk kez Fransız filozof Karl Jaspers tarafından ortaya atılmış ve 20. yüzyılın ikinci yarısında Matthew Lipman tarafından sistematik bir eğitim projesine dönüştürülmüştür (Önal, 2017; Karakaya, 2006).

Lippmann, Columbia Üniversitesi öğrencilerinin entelektüel zayıflıklarını fark etti ve bu sorunu çözmek için Çocuklar için Felsefe (P4C) programını geliştirdi. Program, çocukların erken yaşlarda eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerini kazanmalarına yardımcı olmak için tasarlanmıştır (Lipman, 1974). Lippmann, felsefi düşünmenin sadece yetişkinler için değil aynı zamanda çocuklar için de uygun olduğuna ve çocukların sorgulama ve düşünme yeteneklerini erken yaşlardan itibaren geliştirmenin onlara yaşamları boyunca fayda sağlayacağına inanıyordu. (Taşdelen, 2015).

Çocuk felsefesinin amacı çocuklara sadece bilgiyi nasıl edineceklerini öğretmek değil, aynı zamanda onları dünya hakkında felsefi bir bakış açısıyla düşünmeye yönlendirmektir. Dolayısıyla çocuk felsefesi, çocukların dünyalarını anlamalarına yardımcı olup, yaratıcılıklarını, özgüvenlerini ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirir (Önal, 2017). Çocuk felsefesinin temeli her ne kadar antik Yunan felsefesi olsa da bu öğretim yöntemi modern eğitim teorileriyle birleştirilmiş ve çocukların psikolojik gelişimine büyük katkı sağlamıştır.

Çocuk felsefesinin temelleri, çocukların felsefi fikirlere olan doğal eğilimlerinde bulunmaktadır. Çocuklar dünyayı keşfederken çevrelerini daha iyi anlamalarına yardımcı olacak sorular sorarlar. Çocukluk dönemi bilişsel gelişim açısından kritik bir dönemdir ve bu dönemde çocukların sorgulama ve düşünme yetenekleri hızla gelişir. Jean Piaget'nin bilişsel gelişim teorisine göre çocuklar zaman içinde soyut düşünme yeteneğini kazanırlar; bu süreç çocukların çevrelerini ve dünyayı daha derin anlamalarını pekiştirir. (Piaget, 1954). Piaget'nin bilişsel gelişim süreçleri çocuk felsefesi açısından da önem taşımaktadır. Piaget, çocukların somut işlemler döneminde (7-11 yaş) mantıksal düşünme becerilerini geliştirmeye başladıklarına, soyut işlemler dönemine (11 yaş ve üzeri) girdiklerinde ise daha karmaşık düşünme süreçlerini kullanabilmeye başladıklarına inanıyordu. (Piaget, 1954). Bu dönemde çocukların dünyayı algılama sürecinde felsefi düşünceleri gelişir ve eleştirel düşünme becerileri artar.

Lev Vygotsky'nin sosyokültürel gelişim teorisi de çocuk felsefesi açısından önemlidir. Vygotsky, çocukların bilişsel gelişiminde sosyal etkileşimlerin ve kültürel bağlamın önemli bir rol oynadığını söyler. (Vygotsky, 1978). Vygotsky'ye göre, çocuklar düşünce aşamalarını

sosyal çevreleri aracılığıyla geliştirirler ve felsefi düşünme yetenekleri, yetişkinler ve akranları ile girdiği etkileşimler sonucunda şekillenir. Bu bağlamda, çocuk felsefesi, çocukların sosyal ve bilişsel gelişimlerini destekleyici bir araç olarak kabul görülür.

Sokratik diyalog çocuk felsefesinin en önemli yöntemlerinden biridir. Sokrates'in diyalog yöntemi çocukların fikirlerini geliştirmelerine, sorular sormalarına ve kendi cevaplarını bulmalarına yardımcı olur. Bu yöntemde öğretmen çocuklara rehberlik edecek sorular sorar ve onların düşüncelerini dikte etmeden cevabı kendi başlarına bulmalarını teşvik eder. Bu yaklaşım çocukların eleştirel düşünme becerilerinin gelişmesinde önemli rol oynamakta ve çocukların düşünme süreçlerini desteklemektedir. (Taşdelen, 2015).

Çocuk felsefesinin etkilendiği bir diğer nokta ise John Dewey'in pragmatizmidir. Dewey, eğitimin çocukların düşünme süreçlerini geliştirme süreci olması gerektiğini savunmuş ve eğitimde problem çözme ve eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Dewey, 1938). Çocuk Felsefesi, Dewey'in pratik yaklaşımını benimseyerek çocukların küçük yaşlardan itibaren felsefi düşünme ve sorgulama becerilerini geliştirmelerine olanak sağlar. Ayrıca modern eğitim teorileri de çocukların felsefesinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Eğitimciler çocukların felsefesinin eğitimlerinin bir parçası olması gerektiğini vurgulamakta ve çocukların erken yaşlardan itibaren eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeleri gerektiğini savunmaktadırlar (Matthews, 1995). Çocuklar sorgulama yoluyla dünyayı daha derinlemesine anlama ve karmaşık sorunları çözme becerisi kazanırlar.

Çocuk Felsefesi ve Eğitim Sistemleri

Çocuk felsefesi daha çok entelektüel ve analitik becerilere odaklanmakta ve eğitim sistemindeki rutin, bilgi odaklı yaklaşımdan uzaklaşmayı hedeflemektedir. Geleneksel eğitim sistemlerinde çocuklara hazır bilgiler veriliyor ve bu bilgileri ezberlemeleri bekleniyor. Ancak çocuk felsefesi, çocukları bu bilgiyi sorgulamaya ve kendi fikirlerini oluşturmaya teşvik eder (Lipman, 1974). Bu süreç, çocuklarda özgür düşünme becerilerinin geliştirilmesine odaklandığı için eğitim sisteminde devrim niteliğinde bir değişiklik olarak değerlendirilebilir. Çocuk felsefesinin eğitim sistemine uygulanması, çocukların eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerine ve problem çözme becerilerini güçlendirmelerine olanak tanır. Eleştirel düşünme sadece akademik başarıyı geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda sosyal becerileri ve karar verme süreçlerini de geliştirir. Felsefi tartışmalar ve sorular sayesinde çocuklar, karşılaştıkları sorunları farklı açılardan değerlendirme ve çözüm arama yeteneğini kazanırlar. Bu onları gelecekte karşılaştıkları karmaşık sorunları çözmeye daha iyi hazırlayacaktır (Karakaya, 2006). Son zamanlarda ülkemizde de çocuklar için felsefe önem arz etmeye başlamıştır. Çocuk felsefesinin etkili bir şekilde uygulanabilmesi için öğretmenlerin konuyla ilgili uygun eğitim alması oldukça önemlidir. Çocuklara eleştirel düşünme becerilerini öğretmek için öncelikle öğretmenlerin bu becerileri kendilerinin geliştirmesi gerekir. Çocuklarla felsefi tartışmalar yapabilmek ve çocukların düşünme süreçlerine yön verebilmek için öğretmenlerin eleştirel düşünme ve felsefi tartışma becerisine sahip olmaları gerekmektedir (Taşdelen, 2015). Bu nedenle öğretmen yetiştirme programları çocukların felsefe ve eleştirel

düşünme becerilerine daha fazla odaklanmalıdır. Türkiye'de çocuk felsefesinin eğitim sistemine dahil edilmesi amacıyla çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen Düşünme Eğitimi kursu çocuklara eleştirel düşünme becerilerini öğretmeyi amaçlıyor. Bu dersin müfredatı çocukların yaratıcı ve analitik düşünme becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Düşünme eğitimi dersleri çocuklara sadece bilgi vermeyi değil aynı zamanda bu bilgiyi sorgulamayı ve kullanmayı öğretmeyi de amaçlamaktadır (MEB, 2016). Bu program çocuk felsefesinin temel ilkelerinin Türk okullarında uygulanmasını sağlayacak önemli bir adımdır.

Dünya genelinde ise; çocuklara yönelik felsefe programları, Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, İngiltere, Avustralya gibi ülkeler başta olmak üzere tüm dünyada yaygındır. Amerika Birleşik Devletleri'nde Matthew Lipman tarafından başlatılan Çocuklar için Felsefe (P4C) programı birçok okulda başarıyla uygulanmış ve çocukların entelektüel gelişiminde etkili sonuçlar elde edilmiştir. Lipman'ın programı, felsefi öyküler ve argümanlar yoluyla çocuklara eleştirel düşünme becerilerini öğretmeyi amaçlamaktadır (Lippman, 1984). Almanya'da ilkokullarda felsefe dersleri verilmeye başlandı ve öğrencilerin yaratıcı düşünme süreçlerine büyük katkı sağlandı. Özellikle Ekkehard Martens ve Thomas Jackson gibi eğitimciler çocuk felsefesinin eğitimdeki önemi üzerinde durmuşlar ve bu alanda önemli araştırmalar yapmışlardır (Jackson, 1994). Bu programlar Alman okullarında uygulanmakta ve çocukların mantıksal ve felsefi düşünme becerilerini geliştirmek için çeşitli yöntemler kullanılmaktadır.

Çocuk Felsefesinin Uygulamalı Metotları

Çocuk Felsefesi çocukların düşünme ve sorgulama becerilerini geliştirmenin çeşitli yollarını sunar. Bu yöntemler çocukların soyut düşünme becerilerini geliştirmelerine ve karmaşık sorulara yanıt aramalarına yardımcı olur. En sık kullanılan yöntemlerden bazıları Matthew Lipman'ın Çocuklar için Felsefe Programı, Gareth Matthews'un Yaklaşımı ve Sokratik Diyalog'dur.

Matthew Lipman'ın "Philosophy for Children" Programı: Matthew Lipman, çocukların düşünme becerilerini geliştirmek için Çocuklar İçin Felsefe programını geliştirdi. Lippmann, felsefi düşünmenin çocuklar kadar yetişkinler için de uygun olduğunu ve erken yaşlardan itibaren düşünme süreçlerini teşvik ettiğini savundu (Lippmann, 1974). Bu programda çocuklar felsefi hikayelerden yararlanarak kendi sorularını üretiyor ve bu sorular üzerinden tartışmalar oluşturuyor. Lippmann, felsefi hikayelerin çocuklar için güçlü bir araç olduğunu savunarak, bu hikayelerin çocukların düşünme becerilerini derinleştirdiğini söyler. Lippmann'ın programı çocukların eleştirel düşünme, problem çözme becerileri ve analitik düşünme becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Programda kullanılan hikâyeler çocuklara ahlaki ve felsefi sorular yöneltiyor ve onları bu sorular üzerinde derinlemesine düşünmeye teşvik ediyor. Bu süreçte çocuklar fikirlerini ifade etmeyi, başkalarının görüşlerine saygı duymayı ve farklı bakış açıları geliştirmeyi öğrenirler (Lipman, 1984). Lippmann'ın yaklaşımı, çocukların felsefi düşünceye yatkınlığını güçlendirmek için dünya çapında birçok okulda uygulanmıştır.

Gareth Matthews'un Yaklaşımı: Gareth Matthews, çocukların doğa filozofları olduğunu ve felsefi soru sorma yeteneğinin teşvik edilmesi gerektiğini savundu. Matthews, çocukların felsefi sorular sorma eğiliminde olduklarını ve bu soruların onların dünyayı anlamalarına katkıda bulunduğunu belirtmiştir (Matthews, 1995). Matthews'a göre çocuklar dünyaları hakkında derin sorular soruyor ve bu sorular düşünce süreçlerini geliştiriyor. Matthews, çocukların felsefi sorularını ciddiye almanın ve onları teşvik etmenin onların bilişsel gelişimlerine büyük katkı sağlayacağını savunuyor. Matthews'un yaklaşımı çocukların sorularına dayalı tartışmaların onların düşünme becerilerini geliştirdiğini vurgulamaktadır. Çocuklar kendi felsefi sorularını dile getirir ve bu soruların yanıtlarını aramaya katılırlar. Bu süreç çocukların özgüvenini artırır ve kendilerini daha kolay ifade etmelerini sağlar (Matthews, 1995). Şimdide son yöntem olan Sokratik Diyalog yöntemine bakalım.

Sokratik Diyalog Yöntemi: Sokratik diyalog çocuk felsefesinde sıklıkla kullanılan bir diğer yöntemdir. Bu yöntemde öğretmenler sorular sorarak çocukların düşünme süreçlerini teşvik ederler. Sokratik diyaloglara dayanan bu yöntem, çocukların fikirlerini geliştirmelerine ve soru sormalarına olanak sağlar (Taşdelen, 2015). Öğretmenler çocuklara doğru cevapları vermek yerine, çocuklara sorular sorar ve cevapları kendi başlarına bulmaları için çocuklara rehberlik eder. Bu süreç çocukların eleştirel düşünme becerilerinin gelişmesinde büyük rol oynar. Sokratik diyalog, çocukların fikirlerini ifade etmeleri ve başkalarının görüşlerine saygı duymaları açısından da önemlidir. Bu yöntem sayesinde çocuklar farklı bakış açılarını anlamayı ve kendi fikirlerini savunmayı öğrenirler. Bu yöntem çocukların mantıksal düşünme ve akıl yürütme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur (Lipman, 1984).

Çocukların Düşünsel Gelişimi ve Felsefenin Rolü

Çocuk felsefesi, çocukların entelektüel gelişim sürecinde önemli bir rol oynar. Erken çocukluk dönemi bilişsel gelişimin hızla ilerlediği ve düşünme becerilerinin oluştuğu önemli bir dönemdir. Bu süreçte çocukların entelektüel gelişimini anlamak ve desteklemek için Piaget ve Vygotsky gibi kuramcıların çalışmalarına bakmak önemlidir.

Jean Piaget'nin Bilişsel Gelişim Teorisi: Jean Piaget'nin bilişsel gelişim teorisi, çocukların entelektüel gelişimini anlamada temel bir rehberdir. Piaget'e göre çocuklar, çevrelerini anlamaya çalışmak için doğuştan gelen meraklarını kullanırlar ve bilişsel gelişimin dört ana aşamasından geçerler: duyu-motor dönemi (0-2 yaş), işlem öncesi dönem (2-7 yaş), spesifik çalışma dönemi (7). 11 yıla kadar) ve özet işletme süresi (11 yıldan fazla) (Piaget, 1954). Bu aşamalarda çocuklar dünyayı daha karmaşık ve daha derin bir şekilde anlamaya başlarlar. Piaget'nin teorisine göre çocuklarda mantıksal düşünme becerileri 7-11 yaşları arasında gelişmeye başlar. Bu aşamada çocuklar etraflarındaki nesnelere ve olaylar hakkında daha tutarlı düşünmeyi geliştirir ve mantıksal sonuçlara varmak için problem çözme becerilerini kullanırlar. Çocuklar soyut işlemler aşamasına girdikçe (11 yaş ve üzeri), daha karmaşık düşünce süreçleri geliştirirler ve soyut kavramlarla baş edebilirler (Piaget, 1954). Çocuk felsefesi, bilişsel gelişimin bu aşamalarına göre çocukların düşünme becerilerini teşvik eder ve soyut düşünme becerilerinin geliştirilmesine yardımcı olur. Piaget, çocukların felsefi

düşünmeye eğilimli olduklarını ve çevrelerini anlamak için sürekli sorular sorduklarını belirtti. Çocuk felsefesi çocukların doğal merakını destekler ve felsefi soru sorma yeteneklerini geliştirir (Piaget, 1954). Bu süreç çocukların mantıksal düşünme ve eleştirel sorgulama becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur. Piaget'in teorisinden sonra şimdide Vygotsky'nin teorisine bakalım.

Lev Vygotsky'nin Sosyokültürel Gelişim Teorisi: Lev Vygotsky'nin sosyokültürel gelişim teorisi, çocukların bilişsel gelişiminde sosyal etkileşimin ve kültürel bağlamın önemini vurgulamaktadır. Vygotsky, çocukların düşünme yeteneklerinin içinde buldukları sosyal çevre ve kültürel deneyimlerden etkilendiğini ileri sürmüştür (Vygotsky, 1978). Ona göre çocukların bilişsel gelişimi başkalarıyla olan etkileşimleri ve ortak düşünce süreçleriyle şekilleniyor. Vygotsky'nin bu yaklaşımı çocuk felsefesi açısından oldukça önemlidir. Çünkü çocuk felsefesi, çocukların düşünme ve başkalarıyla tartışma süreçlerini kolaylaştıran bir eğitim yaklaşımı sunmaktadır. Vygotsky'nin teorisine göre çocuklar sosyal etkileşim yoluyla öğrenirler ve "yakınsal gelişim bölgesi" (ZPD) burada devreye girer. ZPD, çocukların kendi başlarına kazanamayacakları ancak bir yetişkinin ya da daha yetkin bir kişinin rehberliğinde kazanabilecekleri becerileri ifade etmektedir (Vygotsky, 1978). Çocuk Felsefesi, öğretmenlerin ve akranların çocuklara sorular sorarak düşünme süreçlerini geliştirmelerine olanak tanır. Bu süreç çocukların bağımsız düşünme ve soru sorma yeteneklerini güçlendirmelerine yardımcı olur. Vygotsky'nin teorisine dayanan çocuk felsefesi, çocukların sosyal ortamda felsefi sorular sormayı öğrenmelerine yardımcı olur.

Başkalarıyla felsefi diyalog yoluyla çocuklar kendi fikirlerini geliştirir ve soru sorma yeteneklerini derinleştirir. Bu süreç aynı zamanda çocukların sosyal becerilerini de geliştirir, çünkü onlara başkalarının fikirlerini anlama ve saygı duyma yeteneğini kazandırır (Vygotsky, 1978).

Yaratıcı ve Eleştirel Düşünme Becerilerinin Gelişimi:

Çocuk felsefesi çocukların yalnızca eleştirel düşünmesini değil, aynı zamanda yaratıcı düşünme becerilerini de geliştirir. Yaratıcı düşünme, çocuğun problem çözme sürecinde yeni ve farklı çözümler bulma yeteneğini ifade eder. Felsefi tartışmalar ve sorular yoluyla çocuklar düşünce süreçlerini genişletir ve yenilikçi fikirler üretirler. Bu süreç çocukların yaratıcı problem çözme becerilerini güçlendirir (Lipman, 1984).

Eleştirel düşünme, çocuğun fikirlerini analiz etme, değerlendirme ve mantıksal sonuçlar çıkarma yeteneğini ifade eder. Çocuk Felsefesi çocuklara bu beceriyi öğretir ve onların karmaşık sorunlarla baş etme yeteneklerini geliştirir. Eleştirel düşünme becerileri çocukların sadece akademik başarılarına değil aynı zamanda sosyal başarılarına da katkı sağlamaktadır. Bu nedenle çocukların felsefesi hem yaratıcı hem de eleştirel düşünmeyi geliştirmek için önemli bir araçtır (Lipman, 1984). Çocuk felsefesi çocuk yetiştirmeye çok çeşitli katkılarda bulunur. Çocukların bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimlerine olan katkıları, onların akademik

başarılarını ve yaşam becerilerini doğrudan etkilemektedir. Çocuk Felsefesi çocukların eleştirel düşünme, özgüven, iletişim becerileri, sosyal farkındalık gibi alanlardaki gelişimini destekler.

Eleştirel düşünme becerileri çocukların felsefesindeki en önemli kazanımlardan biridir. Eleştirel düşünme, karşılaşılan bilgi ve durumları sorgulama, analiz etme ve değerlendirme yeteneğini ifade eder. Bu yetenek çocukların eğitim sürecinde daha aktif ve katılımcı olmalarını sağlar. Çocuk felsefesi, çocukları yalnızca bilgiye pasif olarak erişmeye değil, aynı zamanda bu bilgiyi sorgulamaya ve kendi fikirlerini geliştirmeye de teşvik eder (Lipman, 1984). Çocuklara yönelik felsefe programları, çocuklara eleştirel düşünme süreçlerine nasıl daha etkili şekilde katılabileceklerini öğretir. Çocuklar felsefi soruların yanıtlarını ararken mantıksal sonuçlar çıkarmayı ve alternatif bakış açıları geliştirmeyi öğrenirler. Bu süreç aynı zamanda çocukların problem çözme becerilerini de güçlendirmekte ve karşılaştıkları sorunlara yaratıcı çözümler bulmalarına yol göstermektedir (Taşdelen, 2015).

Çocuk felsefesi aynı zamanda çocukların özgüvenini ve kendini ifade etme becerilerini de geliştirir. Çocuklar felsefi tartışmalarda fikirlerini ifade etme fırsatına sahip olurlar. Başkalarının görüşlerine saygı duyarlar ve kendilerini ifade ederler. Çocuklar fikirlerini savunmayı öğrendikçe onları eleştirel bir şekilde değerlendirmeyi de öğrenirler. Bu onların kendilerine olan güvenlerini artırır ve kendilerini ifade etme yeteneklerini artırır (Önal, 2017). Felsefi tartışmalar çocukların fikirlerini ifade etme cesareti kazanmalarına yardımcı olur. Çocuklar kendilerini ifade etme konusunda kendilerini rahat hissettiklerinde fikirlerini daha net ve açık bir şekilde ifade ederler. Bu süreç aynı zamanda kişinin başkalarıyla etkili bir şekilde iletişim kurmayı ve farklı fikirleri anlamayı öğrenmesi nedeniyle sosyal becerileri de geliştirir (Lipman, 1984). Bunların yanında çocuk felsefesi, çocukların sosyal farkındalık ve empati becerilerinin gelişmesine de katkı sağlar. Felsefi tartışmalar çocukların diğer insanların fikirlerini anlama ve saygı duyma yeteneğini güçlendirir. Bu süreç çocuğun empatik becerisini geliştirerek onu daha duyarlı bir insan haline getirir (Taşdelen, 2015). Felsefi sorular aracılığıyla çocuklar sosyal konular hakkında düşünmeye teşvik edilir. Bu süreç çocukların sosyal sorumluluklarını anlamalarına ve toplumsal konulara daha duyarlı olmalarına yardımcı olur. Çocuklar başkalarının hayatlarına ve deneyimlerine daha açık hale gelerek sosyal açıdan daha bilinçli hale gelir ve toplumda daha aktif rol alırlar (Önal, 2017).

Uygulamalı Örnekler: Dünya ve Türkiye'den Modeller

Çocuk felsefesi, farklı eğitim sistemlerinde başarıyla uygulanmakta ve çocukların düşünme becerilerini geliştirme konusunda önemli katkılar sağlamaktadır. Bu bölümde, dünya genelinde ve Türkiye'de çocuk felsefesi uygulamalarından örnekler sunulacaktır.

Amerika Birleşik Devletleri: "Philosophy for Children" Programı: Amerika Birleşik Devletleri'nde Matthew Lipman tarafından geliştirilen Çocuklar için Felsefe (P4C) programı birçok okulda uygulanmakta ve çocuklarda eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesinde etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Lippmann'ın yaklaşımı çocuklara felsefi öyküler aracılığıyla fikirlerini ifade etme ve sorgulama fırsatı sunuyor. P4C programlarında kullanılan

öyküler çocukları ahlaki ve felsefi konularla ilgilenmeye teşvik ederek analitik düşünme becerilerini geliştirmektedir (Lipman, 1984). Bu programın Amerika Birleşik Devletleri'ndeki uygulamaları, çocukların problem çözme, eleştirel düşünme ve mantıksal akıl yürütme becerilerinin güçlendiğini göstermiştir. P4C programları çocukların eğitim sürecine aktif olarak katılmalarına olanak tanıyarak daha özgüvenli ve yaratıcı olmalarına yardımcı olur (Lipman, 1984). Amerika'da yapılan bir uygulamadan elde edilen sonuçlar, çocukların felsefi düşünme eğiliminde olduklarını ve bu becerilerin erken yaşlardan itibaren geliştirilebileceğini göstermektedir.

Almanya Felsefi Eğitim Programları: Çocuklara yönelik Almanca felsefe programları Ekkehard Martens ve Thomas Jackson gibi eğitimcilerin rehberliğinde geliştirildi. Bu programlar çocukların mantıksal düşünme, eleştirel sorgulama ve problem çözme becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Alman okullarında çocuklara yönelik felsefe dersleri, çocukların hem bireysel hem de grup çalışması yoluyla felsefi fikirlerini geliştirmelerine olanak sağlamaktadır (Jackson, 1994). Almanya'da çocuklara yönelik felsefe uygulamaları çocukların özgüvenlerini güçlendiriyor ve fikirlerini daha etkili bir şekilde ifade etmelerine olanak tanıyor. Ayrıca çocuklar felsefi tartışmalar yoluyla diğer insanların fikirlerini anlamayı ve saygı duymayı öğrenirler. Almanya'daki başarılı uygulama, çocuk felsefesinin eğitim sisteminde daha geniş bir yere sahip olması gerektiğini savunan eğitimciler için güçlü bir model sunmaktadır (Martens, 1999).

Türkiye Düşünme Eğitimi Dersi: Milli Eğitim Bakanlığı'nın yürüttüğü "Düşünme Eğitimi" kursu, çocuk felsefesinin eğitim sistemine entegrasyonunun önemli bir örneğidir. Bu ders 7. ve 8. sınıflara yönelik olup çocukların eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme ve analitik düşünme becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Düşünme Eğitimi Kursu çocuklara kavram ve teorileri öğreten bir felsefe veya mantık dersi değildir. Daha ziyade düşünme yeteneğinin yetiştirilmesiyle ilgilidir (MEB, 2016). Türkiye'deki bu program çocukların sosyal becerilerini güçlendirirken eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerine de yardımcı oluyor. Çocuklar felsefi sorular aracılığıyla fikirlerini ifade ederler ve başkalarıyla etkileşime girerler. Bu süreç çocukların özgüvenini artırır ve kendilerini ifade etme yeteneklerini güçlendirir. "Düşünme Eğitimi" dersi, çocuk felsefesinin Türkçe eğitimindeki yerinin başarılı bir örneği olarak kabul edilmektedir (MEB, 2016).

Felsefi Eğitimin Sonuçları

Dünya çapında çocuk felsefesi uygulamaları, çocukların düşünme ve sorgulama becerilerini geliştirmede etkili sonuçlar vermiştir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya'da çocuk felsefesi programlarına katılan öğrencilerin akademik başarılarının yanı sıra sosyal becerilerini de önemli ölçüde geliştirdikleri gözlemlenmiştir. Felsefi tartışma yoluyla çocuklar problem çözme, eleştirel düşünme ve empati konularında gelişimsel beceriler kazandılar (Lipman, 1984; Jackson, 1994). Bu başarı öyküleri, çocuk felsefesinin eğitim sistemine dahil edilmesinin, çocukların kişisel gelişimine olduğu kadar toplumun gelişimine de katkı sağladığını göstermektedir. Çocuk felsefesini inceleyenler toplumsal sorunlara karşı daha

duyarlı ve çözüm odaklı bir yaklaşım geliştirebilirler. Bu durum çocuk felsefesinin eğitim sisteminde daha fazla yer alması gerektiğini vurgulamaktadır. Çocuk felsefesi, günümüzde giderek daha fazla kabul görmekte ve dünya genelinde eğitim sistemlerine entegre edilmektedir. Ancak bu alanın gelecekte nasıl bir rol oynayacağı, eğitim politikalarının ne yönde evrileceğiyle doğrudan bağlantılıdır. Çocuk felsefesi, eleştirel düşünmenin, yaratıcı problem çözmenin ve sosyal farkındalığın geliştirilmesi açısından güçlü bir araç olarak değerlendirilmektedir.

Eğitimdeki yenilikçi yaklaşımlar, geleneksel bilgi aktarımı ve ezberci yöntemlerin ötesine geçerek, çocukların düşünsel becerilerini geliştirmeye yönelik çalışmaları ön plana çıkarmaktadır. Çocuk felsefesi, bu bağlamda, modern eğitim sistemlerinin vazgeçilmez bir parçası haline gelmektedir. Çocukların sadece bilgiye ulaşmaları değil, aynı zamanda bu bilgiyi nasıl sorgulayacaklarını ve nasıl uygulayacaklarını öğrenmeleri, geleceğin eğitim sistemlerinde daha da önem kazanacaktır (Önal, 2017). Çocuk felsefesinin eğitimdeki rolü, çocukların eleştirel düşünme becerilerini geliştirmenin yanı sıra, onları daha bilinçli ve sorgulayıcı bireyler haline getirme potansiyeline sahiptir. Gelecekte, eğitim sistemlerinin çocuk felsefesi gibi eleştirel düşünme ve yaratıcı problem çözme odaklı programları daha fazla benimsemesi beklenmektedir.

Eleştirel ve yaratıcı düşünme, hızla değişen dünyada bireylerin karşılaşacakları zorluklara karşı etkili çözümler üretmelerine yardımcı olan temel beceriler arasında yer almaktadır. Çocuk felsefesi, bu becerilerin geliştirilmesinde büyük rol oynar. Gelecekte, çocuk felsefesi programlarının, eğitimdeki rolü daha da artarak, çocukların yenilikçi ve eleştirel düşünebilen bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlayacaktır (Lipman, 1984). Çocuk felsefesinin eğitim sistemlerinde daha geniş bir yer bulabilmesi için, eğitim politikalarının bu alana yönelik değişiklikler yapması gerekmektedir. İlk olarak, öğretmen eğitimi programlarına çocuk felsefesi ve eleştirel düşünme becerilerinin kazandırılması önemlidir. Öğretmenlerin, çocuklarla felsefi tartışmalar yapabilmeleri ve onların düşünsel gelişimlerine rehberlik edebilmeleri için bu alanda yeterli donanıma sahip olmaları gerekmektedir (Taşdelen, 2015). Ayrıca, çocuk felsefesi programlarının okullarda yaygınlaştırılması, çocukların düşünsel becerilerini geliştirmek için atılacak önemli bir adımdır. Eğitim politikalarının, eleştirel düşünme becerilerine daha fazla vurgu yaparak, çocukların yaratıcı ve çözüm odaklı bireyler olmalarına katkı sağlayacak programları desteklemesi gerekmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Çocuk felsefesi, çocukların düşünme, sorgulama ve problem çözme becerilerini geliştiren önemli bir eğitim aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Eleştirel ve yaratıcı düşünme becerileri, çocukların sadece akademik başarılarına değil, aynı zamanda sosyal hayatta başarılı bireyler olmalarına da katkı sağlar. Bu makalede, çocuk felsefesinin teorik temelleri, uygulamalı metotları ve eğitime olan etkileri ele alınmış, dünya ve Türkiye'den çeşitli örneklerle çocuk felsefesinin önemi vurgulanmıştır. Gelecekte çocuk felsefesinin eğitim sistemlerinde daha fazla yer bulması, bireylerin eleştirel düşünme, yaratıcı problem çözme ve sosyal farkındalık gibi becerilerle donatılmasını sağlayacaktır. Çocukların erken yaşlardan

itibaren felsefi düşünme becerileriyle yetiştirilmesi, onların hayat boyu öğrenme süreçlerinde daha bilinçli ve çözüm odaklı bireyler olmalarına katkıda bulunacaktır. Çocuk felsefesinin eğitim sistemlerine entegrasyonu, öğretmen eğitimi ve müfredat geliştirme süreçleriyle desteklenmelidir. Bu yaklaşım, sadece bireysel gelişime değil, aynı zamanda toplumsal gelişime de katkı sağlayacak ve daha adil, duyarlı ve yaratıcı bir neslin yetişmesine olanak tanıyacaktır. Eğitim politikalarının bu doğrultuda yönlendirilmesi, çocukların daha özgür ve sorgulayıcı bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlayacaktır. Sonuç olarak, çocuk felsefesi, gelecekte eğitim sistemlerinin vazgeçilmez bir parçası haline gelmeli ve çocukların düşünsel becerilerini geliştirmede aktif bir rol oynamalıdır. Eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerinin erken yaşlardan itibaren kazandırılması, çocukların hem akademik hem de sosyal yaşamlarında daha başarılı ve duyarlı bireyler olmalarını sağlayacaktır. Eğitim sistemlerinin bu yönde reformlara gitmesi, çocuk felsefesinin gelecekteki önemini daha da artıracaktır.

Kaynakça

- Dewey, J. (1938). *Experience and Education*. New York: Kappa Delta Pi.
- Gregory, M. (2011). "Philosophy for Children and Its Critics: A Mendham Dialogue." *Education Policy Analysis Archives*, 19(17), 198-205.
- Jackson, T. (1994). "Philosophy for Children: Educational Theory and Practice." *Thinking: The Journal of Philosophy for Children*, 12(4), 5-15.
- Karakaya, Z. (2006). *Çocuk Felsefesi ve Çocuk Eğitimi*. İstanbul: Eğitim Yayınları.
- Kennedy, D. (2012). "Philosophy for Children and the Reconstruction of Philosophy." *Educational Theory*, 62(4), 407-428.
- Kohan, W. (2014). *Philosophy and Childhood: Critical Perspectives and Affirmative Practices*. New York: Palgrave Macmillan.
- Lipman, M. (1974). *Philosophy for Children*. Montclair, New Jersey: Montclair State University.
- Lipman, M. (1984). *Thinking in Education*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Matthews, G. (1995). *The Philosophy of Childhood*. Cambridge: Harvard University Press.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2016). *Düşünme Eğitimi Dersi Öğretim Programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Martens, E. (1999). *Philosophy with Children: A Philosophical Way of Thinking in School*. Frankfurt: Fischer.
- Önal, M. (2017). "Çocukça Felsefe Yapmak ya da Düşünme ve Felsefe Dersine Hazırlanmak." *Çocuk ve Medeniyet*, 2, 61-70.
- Piaget, J. (1954). *The Construction of Reality in the Child*. New York: Basic Books.
- Taşdelen, V. (2015). Felsefenin Gülümseyen Yüzü: Çocuklarla Felsefe. *Türk Dili Dergisi*.
- Vansielegem, N. & Kennedy, D. (2011). "What is Philosophy for Children, What is Philosophy with Children: After Matthew Lipman?" *Journal of Philosophy of Education*, 45(2), 171-182.
- Vygotsky, L. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.